

גידה הגדולה

לע"ג הטהורה של מורנו ורבינו עט"ר הגה"צ מרן רבי משה יעקב ווייס בן הגה"ק רבי אברהם צבי זצ"ל נלב"ע ח"י בטבת תשע"ב

יו"ל ע"י בית המדרש הגדול "היכל אברהם צבי" נוה אחיעזר

בנשיאות מורנו הגאון רבי יצחק ישעי' ווייס שליט"א גאב"ד נוה אחיעזר

רח' נחשוני 3 (מאהורי בירנבוים 7-9), נוה אחיעזר בני ברק

עש"ק פרשת תרומה ה' באדר תשע"ג, גליון מס' 185

זמני כניסת ויציאת השבת

הדה"נ	מוצ"ש	ר"ת
5:04	6:05	6:40
ב"ב		
ירושלים	6:04	6:44

חידה לפרשת תרומה

סי' אג"י

גם במאור היא חסרה
וגם בבריאת עולם הוסרה
נגלה שוה כנסתה
ולוקנה בהגיע מספרה.
רמז: את סוד החידה
תגלה בחוד סודה.

נושא הלכתי לפרשת תרומה

משיעוריו של הגאון רבי יצחק ישעי' ווייס שליט"א

גאב"ד נוה אחיעזר - בני ברק

הדברים נכתבו להגדיל תורה ולהאדירה, ולא להלכה למעשה

טענת חזקה בקריאת המגילה ובשאר מצוות

[שמות כו, ל] **וְהִקְמַתְּ אֶת הַמִּשְׁכָּן כְּמִשְׁפָּטוֹ אֲשֶׁר הָרְאִיתָ בְּהָר.** וכי יש משפט לעצים, אלא קרש שזכה לינתן בצפון ינתן בצפון, ושזכה לינתן בדרום ינתן בדרום. (ירושלמי שבת פ"ב ה"א) והוריות (פ"ג ה"ה) ואסתר רבה (ה. ט.).
שאלה: מי שבמשך מספר שנים הוציא את הציבור בקריאת המגילה, האם יכולים הציבור להורידו מחזקתו ואחר יוציאם ידי חובתם.

קרשי המשכן הונחו תמיד היכן שהונחו בראשונה

ומעתה, אין מורידין אותו. דמעלין בקדש ואין מורידין, כדאמרין בברכות (כח, א), בעובדא דרבן גמליאל עם רבי יהושע, כשרצו למנות את רבי אלעזר בן עזריה, ונמלך באשתו, אמר לה גמירי מעלין בקדש ולא מורידין. וכן במנחות (קט, ב) בעובדא דחוננו ושמעי בני שמעון הצדיק. אמרינן שאין מורידין מגדולתו מי שנתמנה בה. כדאמרין התם, וכששמעו חכמים בדבר, אמרו ומה זה שלא ירד לה כך, היורד לה על אחת כמה וכמה. - הרי שאין להוריד את מי שהוחזק במצוה.

הנה בענייני חזקה בעשיית מצוה האריכו מאוד הפוסקים, ובשו"ת שרידי אש (להגר"י ויינברג, א"ח כא) האריך בקונטרס נפלא לברר דבריהם, ואדון מעט בעקבותיו, ויתבהר נידון שאלתנו. הריב"ש בתשובתו (סי' רעא, ד"ה שנית), בעניין המחלוקת בין הגאון רבי יוחנן טריווש שמילא מקום אביו ברבנות מדינת צרפת, לבין רבי ישעיה בן אבא מארי שרצה להורידו מגדולתו, הביא בתוך דבריו ראיה מדברי הירושלמי הוריות (שהובא בחלקו בפתיחת דברינו), המספר ששתי משפחות היו נכנסות אצל רבי מדי יום לשאול בשלומן, תחילה משפחת רבי הושעיא ואחריה של בן פזי. וכשנעשה ר' יהודה בן פזי חתנו של רבי, בקשו משפחתו ליכנס תחלה, ולא הניחן רבי אמר, משום הדרשה שהובאה בפתח דברינו, והקמות את המשכן כמשפטו אשר הראית בה, וכי יש משפט לעצים, אלא קרש שזכה לינתן בצפון ינתן בצפון, ושזכה לינתן בדרום ינתן בדרום, ולכן היו כותבים אותיות על הקרשים כדי שלא יוחלפו. - הרי שכיון שהוחזקו להכנס ראשונים, אין להקדים אחרים להם.

החידה השבועית ללומדי הדף היומי

שבת קל-קלו
כדפי השבוע מופיעה תיבה שכלשון הקודש היא תיבה שמופיעה בפרשת השבוע. אך האונקלוס תרגם אותה בפרשת השבוע באופן אחר, ובפרשה אחרת תרגמה כלשון הגמי כאן.

מקור נוסף לחזקה במצוה, משום לא מורידין

גם המהר"ם מרוטנברג (ד' קרימונא סי' רט) נשאל על מי שהיה רגיל במצוה, כגון בגלילה או בס"ת שניה (כמדומה שהכוונה שהוא המחזיק את הספר השני בשעת הקריאה בראשון), ואירעו אונס או עוני, ונתנו הקהל המצוה לאחר, ושוב העשיר ורצה שיחזירו לו את המצוה. והשיב שאם בשעה שניתנה לשני לא היה סיפק ביד הראשון לשלם עבור המצוה, ועתה יש בידו ורוצה לחזור ולזכות במצותו, חוזר למצותו. כדאמרין פרק קמא דיומא (יב, ב) אירע קרי לכהן גדול ומינו אחר תחתיו ושוב נטהר הראשון, ראשון חוזר לעבודתו, שני כל מצוות כהונה עליו דברי רבי מאיר, רבי יוסי אומר שני אינו ראוי לא לכהן גדול, משום איבה, ולא לכהן הדיוט, משום מעלין בקודש ולא מורידין. וא"ר יוחנן הלכה כרבי יוסי. ומקשה ר"י (תוס' יג. ד"ה הלכה) הלכתא למשיחא, ותירץ נפקא מינה לפרנס שעבר מחמת האונס ומינו אחר תחתיו, דראשון חוזר לעבודתו כשיעבור האונס. והובא בתשובות מיימוניות שופטים (י) ובמרדכי ב"ב (פ"ג תקלג) ומשם בבית יוסף (א"ח קנג) ובשו"ע (סע' כב).

טעם אחד או שני טעמים

ולכאורה נראה שהלימוד מהקרשים, שכיון שכבר זכה הוא אין לשנות, הוא טעם אחד עם הטעם של מעלין בקודש ואין מורידין, שלמי שיש בעשיית מצוה חשיבות כמו למנוי ושררה, ומי שזכה במצוה הוא מתחשב ומתעלה ע"ז, ולכן אין מורידין אותו הימנה. ובשו"ת בניין

נכנסות אצל רבי מדי יום לשאול בשלומן, תחילה משפחת רבי הושעיא ואחריה של בן פזי. וכשנעשה ר' יהודה בן פזי חתנו של רבי, בקשו משפחתו ליכנס תחלה, ולא הניחן רבי אמר, משום הדרשה שהובאה בפתח דברינו, והקמות את המשכן כמשפטו אשר הראית בה, וכי יש משפט לעצים, אלא קרש שזכה לינתן בצפון ינתן בצפון, ושזכה לינתן בדרום ינתן בדרום, ולכן היו כותבים אותיות על הקרשים כדי שלא יוחלפו. - הרי שכיון שהוחזקו להכנס ראשונים, אין להקדים אחרים להם.

ממשפט הקרשים למדים שיש חזקה בשררה וברבנות

וכתב הריב"ש (שם, ד"ה שנית) שאף אם לא היה מהר"ר יוחנן בא בטענת ירושת רבנות אביו, והיה ראוי מהר"ר ישעיה להיות קודם לו להתמנות, מ"מ כיון שכבר היה רבי יוחנן נוהג בשררה ההיא, שקבלה מעצמו, והחזיק בה, זכה בה. כמוכח מדברי הירושלמי הנ"ל, ומסקנתו: שמעינן מיהא, שמי שהחזיק אפילו מעצמו באיזו שררה או דין קדימה, אין נוטלין אותה ממנו לתתה לאחר גדול ממנו, מכיון שכבר זכה בה. אלא א"כ הוא עם הארץ והאחר תלמיד חכם. אבל כל שהחזיק בה תלמיד חכם אין מסלקין אותו, אע"פ שהבא לנוטלה גדול ממנו. והביאו הרמ"א בדרכי משה י"ד (רמ"ה, ז) ובהגהותיו (שם, כב).

טעם נוסף לחזקה בשררה, מעלין בקודש ולא מורידין

עוד כתב הריב"ש בתשובתו הנ"ל (ד"ה שלישיית), שכיון שכבר נתמנה מהר"ר יוחנן בשררה זו, בהסכמת קהלות צרפת, וקבלוהו עליהם.

שרבותינו האחרונים לא חילקו בזה, ומשמע מדבריהם דלאו משום הורדה מכבוד נגעו בזה, רק מטעם חזקה.

הקושי לומר שיש חזקה במצוה

ותמה האמרי אש, היכן מצאו רבותינו מצאו בתלמוד מקור שיש חזקה במצוה, כי לכאורה נראה דלא שייך קנין וחזקה אלא על דבר שבממון ויש בו ממש, אבל על דבר שאין גופו ממון או אין בו ממש כגון אור חצר, אין בו קנין וחזקה. ואפילו בשטרות דעת הר"ף (ב"מ פ"ד, ל"ב ע"א וב' בדפיו) וסיעתו דאין שם קנין מדאורייתא. ולרבינו חיים (תוס' ב"מ ל"ו ע"ב ד"ה יצאו) דהוי דאורייתא, היינו מפני שמקנה לו השיעבוד. ומלוה על פה, מדין תורה לא שייך קנין. ואנה מצאו רבותינו שתקנו חכמים חזקה או קנין במצוה. וכל שכן שימכרו עתה לדורות עולם מצוה אחת. ומה זכות יש להאבות במצות זרעם, שיהיה להם כח להקנות אותם.

ראיה דאף במצוה יש ירושה

שוב מצא האמרי אש ראיה מדברי חכמי התלמוד לדעה דיש זכיה במצוה, וכן יש זכות וכח להקנות גם לזרעו עד עולם, מהא דאיתא בתענית (כת, א) בענין זמן עצי כהנים והעם, דכשעלו בני גולה לא מצאו עצים למערכה, ועמדו אלו והתנדבו משלהם, וכך התנו הנביאים שבימיהם שאפילו הלשכה מלאה עצים יהיו אלו מתנדבים משלהם, ופירש"י להכי הוצרכו לומר משום שהיא תקנה דעבוד להו הנך נביאים כי היכי דלא לידיחינהו מאתריהו, עכ"ל. הרי התנו הנביאים על דורות הבאים, שיזכו אלו ובניהם אחריהם עד עולם במצוה זו. ומוכרח דיש כח וזכות לזכות ולהחזיק במצוה לו ולזרעו עד עולם, כמו שזכו אלו המשפחות בהבאת עצי המערכה.

מתי צריך תנאי מלבד החזקה

ובילקוט הערות על שו"ת אמרי אש (העומד לצאת ע"י בעזשה"ת בקרוב) הביא בני הרב בצלאל שליט"א מ"ש בשו"ת מהר"ם שיק (א"ח עד, ד"ה דהנה) להקשות על ראיית האמרי אש מעצי הכהנים, דהתם משום תנאי שהתנו ותיקנו, ויש כח ביד הגדולים וכל שכן הנביאים, לתקן דברים לפי הצורך, עכ"ל. וכעין זה כתב בשו"ת מחנה חיים (ב, א"ח ט). והביא מהתורת חיים (סופר, א"ח קנג, מב) שתמה על דברי אביו המחנה חיים, שהוא עצמו כתב (שם ד"ה אך וד"ה וחקרתי) דהוי צריכים שם תנאי כיון שלא היה רק פעם אחת, משא"כ אם היה שנים הרבה אמרינן מדשתקו בודאי השליטו הציבור אותה במצוה הנ"ל, ונחשב כהתנה, ועוד דשאני בתענית דלא היו אז עצים למערכה, והוצרכו בעל כרחם ליקח משל יחיד, ואז ליכא חזקה, כמוש"כ הרמ"א (ח"מ קמט). והאמרי אש הביא רק ראיה דיש ליתן ליחיד מצוה גם לדורות, הגם שהמצוה יהיה שייך אז לדורותיהם, ולזה שפיר הביא ראיה משם. וכן תמה על המהר"ם שיק הנ"ל, שכתב דאין ראיה מתענית, דהתם משום תנאי שהתנו ותיקנו, יש כח ביד הגדולים וכל שכן הנביאים לתקן דברים לפי הצורך. הלא גם לז' טובי העיר במעמד אנשי העיר, יש כח הנ"ל. ושם היה צריך לתנאי כמוש"כ, ובאמת אם לא היה תנאי אין בנו יורש אחריו, וכמו שכתב האמרי אש בסוף דבריו, עכ"ד התורת חיים.

מהות החזקה במצוה

ובשו"ת שרידי אש (הנ"ל, ענף חמישי) כתב ליישב כל דברי הראשונים הנ"ל, על פי מה שכתב בדרכי משה (ח"מ קמט), שחזקה במצוות שייך דווקא אם יש לו חזקה שיש עמה טענה. ובתומים שם ביאר דבריו, שהטענה היא שיש הוכחה שמחלו הציבור או מכרו או נתנו את זכותם להמחזיק, שזה נלמד מהא דמערבין בבית ישן, ומה טענה יש שם, אלא עיקר הפירוש שהי' בהסכמת ציבור, ולא נעשה באקראי מבלי שיש לב באיזה ספר תורה קוראים, עכ"ל בקיצור. - ולפי זה ביאור גדר החזקה, שצריכה להיות באופן כזה שע"ז יתברר שבאמת הקנו או מחלו לו בכוונה, אבל לא שהניחו לו באקראי בעלמא. ומהות החזקה היא, שיחזיק בדבר ששייך בו מושג החזקה, היינו בדבר שיש בו ממש, אבל בדבר שהוא רק בדברים בעלמא לא שייך מושג החזקה.

שלמה (להגר"ש כהן) סי' ח', הקשה כן על הריב"ש למה הוצרך להביא ראיה מהירושלמי, לדין שמפורש גם בבבלי. אולם המעיין בריב"ש הנ"ל, יראה שמחלק בין מי שמינו אותו בפירוש, דאז אין מורידין אותו מטעם מעלין בקודש, ובין מי שהחזיק מעצמו באיזו שררה דאז, הוא זוכה מטעם הירושלמי דקדש שזכה להינתן בצפון, ע"ש. וצריך לבאר טעמו ודבריו.

מקור נוסף לחזקה במצוה, משום דרכי שלום והשד

המהרי"ק (סי' ק"ג) נשאל בעניין קהל שרצו להעביר את בית הכנסת שלהם שהיה בבית ראובן לביתו של שמעון, וראובן טען שהחזק במצוה זו. והשיב שאין הקהל רשאים לשנות, כיון שהבית הכנסת עמד שם מימים הראשונים, ושנינו בגיטין (נט, א) מערבין בבית ישן מפני דרכי שלום, ופי' רש"י, בני חצר הרגילין ליתן עירוב בבית, אין משנין את מקומו ליתנו בבית אחר, מפני דרכי שלום. ומשמע בגמרא (שם ס, ב) דאפילו היכי שיש קצת טעם לשנות מקום העירוב, אפילו הכי אין משנין מפני דרכי שלום. מדפריך עליה מאי טעמא אילימא משום כבוד, והא שיפורא דמעיקרא ביה רב יודא ולבסוף ביה רבה וכו', ופירש רש"י וז"ל והא שיפורא של תקיעת ערב שבת, דמעיקרא ביה רב יודא שהיה ראש ישיבת פומבדיתא, ולבסוף כשנפטר רב יודא ומלך רבה נתנוהו בביתו. משמע דמניחין הערוב בבית הישן אפילו היכא שיש טענה למערער, דאי לא תימא הכי מאי פריך משיפורא, והלא נהגו לתתו לעולם בבית ראש הישיבה, וסברא הוא שהיה מזרז חזן הכנסת לתקוע, אלא ודאי צ"ל, דפשיטא לתלמודא דהא דתנן בית ישן כו', דע"כ איירי דאפילו באים המערערים מחמת קצת טענה, אפי' הכי מניחין שם מפני דרכי שלום, וכדמפרש בגמרא משום חשדא. והובאו דבריו בשו"ע (א"ח קנג, יז).

הסברים שאין ירושה למצוות

אולם המרדכי מגילה (פ"ג תתלד) כתב, לענין יין הבדלה, כל מי שיתן יותר לצדקה הרי הוא זוכה, ולא שייך ירושה במצות. והביאו הבית יוסף (א"ח קנג סם). וגם בספר חסידים (תשנו) כתב על צדיק אחד שהיה רגיל להתפלל ברו"ה ויוה"כ, ובסוף ימיו לא רצה להתפלל, כדי שלא יתפללו בניו אחריו, כי המצוות אינם ירושה, אע"פ שכתוב (דברים לג, ד) מורשה קהילת יעקב. וכתב השיירי כנסת הגדולה שם (הגהות הב"י אות ח"י) שדברי המרדכי הללו והספ"ח סותרים למה שהביא הב"י לפני כן להדיא מהמהר"ם מרוטנבורג הנ"ל דיש חזקה במצוה. וממה שלא העתיק הב"י בשו"ע הך דאין ירושה למצות, וגם הרמ"א בחו"מ (קמט סעיף ל"א) לא הביאו, משמע דדחו דברי המרדכי הללו מהלכה. שוב כתב לחלק בין המחזיק עצמו, שיש לו חזקה, לבין בנו דאמרינן אין ירושה למצות.

חילוק בין שררה למצוה

אולם זקני בשו"ת אמרי אש (י"ד, קט) רצה לחלק, דדוקא דבר שיש בו ענין גדולה וכבוד, שכיון שזכה והחזיק בו אחד, אם יסלקוהו ממנו הוה ליה הורדה, שייך מעלין בקודש ולא מורידין, דומיא דגלילה שכתב מהר"ם, דרק אחד גולל מן הצבור, והחזיקו הצבור מדעתם לאחד מהם, והרי אמרו סוף מגילה (ב, א) עשרה שקראו בתורה הגדול שבהם גולל ונוטל שטר כנגד כולם, וכתב הטור (א"ח קמז) דנהגו באשכנז לקנותה בדמים יקרים לחבב המצוה, ואם החזיק אחד מן הצבור בגלילה וכיוצא בזה, אין מורידין אותו מכבודו. ולכך הביא המרדכי בשם מהר"ם ראיה לדינו דאם עבר האונס חוזר הוא למצותו, ממה שכתב הר"י גבי פרנס שעבר מחמת אונס, דבתר האונס חוזר הוא לעבודתו ולמינויו כמו כהן גדול, מטעמא דאין מורידין. אבל מצות זולתן, לא שייך בהו ענין גדולה וכבוד, וכיון שחיים הן לעושיהן, יכולים לומר להמחזיק גם אנחנו חפצים בחיים, ואין זה הורדה, רק חיוב מצות ד' וחשק לעשות רצונו. - ולפ"ז כתב ליישב תמיהת השיירי כנסת הגדולה, דאין סתירה כלל בדברי המרדכי שהביא הב"י בסמיכות. דבבבא בתרא הביא תשובת מהר"ם בגלילה וכיוצא בזה דהוי ענין גדולה וכבוד, ולכך יש חזקה. אבל במגילה כ' המרדכי לענין נתינת יין להבדלה, דמצוה היא אבל לא ענין גדולה וכבוד, לכן אין בה ירושה אלא כל המתנדב יותר, זוכה בה. אך סיים

הבדל בין מצוות שדרך למוכרן לאחרות

זה ודאי, שגם במצוה שייך מושג החזקה, מאחר שנוהגים למכור המצוה, ומכיון ששייך בה מכירה שייך בה נמי חזקה, כמו גלילה או הדלקת נרות, שאפשר למכור מצוות אלו, וממילא אפשר לזכות בהן גם ע"י חזקה. אבל במצוות שאין המנהג למכור אותן, כגון מי שהחזיק מנין בביתו, דמה שייך בזה חזקה, וכי מוכרים או נותנים מצוה מעין זו שיוכל הלה להחזיק בה. ובוודאי לא שייך לומר שזכה בשיעבוד האנשים שהם משועבדים לבוא ולהתפלל בביתו, שהרי אף אם שיעבדו עצמם לכך יכולים לחזור בהם, דלא עדיף מפועל שיוכל לחזור בו.

יישוב דברי המהרי"ק

ובש"ת רבי עקיבא איגר (תניינא, יב) הקשה על המהרי"ק הנ"ל, דחתר למצוא טענה שלא לשנות מקום התפלה מחמת חשדא, או שיאמר שאין רצוני לטרוח לילך למקום אחר. ואמאי לא נקט טעם מרווח דכבר זכה במצוה זו שיהיה זכות התפלה בביתו דוקא וכהיה דגלילה, והניח בצ"ע. ולפי מ"ש השרידי אש להגדיר עניין הזכיה במצוה, שהוא רק בדבר שדרך לצוכרו, מובן היטיב למה הוכרח המהרי"ק לתת טעם משום חשד, במי שהחזיק מנין בביתו, דכאמור לא שייך בזה חזקה, כיון שאין מוכרים או נותנים מצוה מעין זו שיוכל הלה להחזיק בה.

יישוב קושיית הדברי מלכיאל

בש"ת דברי מלכיאל (ח"ג א), תמה מדוע הוצרכה הגמ' בגיטין (ס, ב) ליתן טעם למה מערבין בבית ישן, משום חשד, והרי כיון שיש בנתינת העירוב מצוה, כמ"ש בשבת (ק"ז, ב) הואיל ואיתעביד ביה מצוה חדא, א"כ הרי הוחזק בית זה במצוה, ומשום חזקה אסור בדין לשנות, ולא מפני דרכי שלום וחשד. ולהנ"ל ניחא, שגבי מקום הנחת עירוב לא שייך לומר שזכה במצוה והוחזק בה, שאין זו מצוה שנוהגים למוכרה, ול"ש בה מכירה כלל, וממילא לא שייך בה חזקה.

יישוב דברי רב שרירא גאון בעניין שיפורא

ולפי זה מיישב השרידי אש גם מה שקשה על מה שהביא רש"י שם בגיטין לגבי שיפורא, בשם תשובת רב שרירא גאון, שיפורא, שופר של נדבה, שהיו נותנים לתוכו נדבה השלוחה לבני הישיבה, כמו י"ג שופרות היו במקדש. ולכאורה קשה, דא"כ היה בהחזקת השופר מצוה, ואיך אמרה הגמ' דלית חזקה בשיפורא. וכמו כן קשה לפי מה שהביא המגן אברהם (סקמ"א) בשם המהראנ"ח דאפילו בכבוד יש חזקה. א"כ הרי שיפורא היה מכבודו של ראש הישיבה, ואיך אמרה הגמ' שאין בו חזקה. - אך להנ"ל מיושב, שגם גבי שיפורא לא שייך לא מכירה ולא חזקה. ואף שגם בכבוד שייך חזקה. אבל זה דווקא במינוי ושררה שיש בה כבוד, אז אפשר לומר שזכה במינוי, אבל בכבוד סתם לא שייך זכי, וממילא לא שייך בו חזקה, כגון אם נהגו הציבור לעמוד מפני איש אחד, וכי שייך לומר שקנה בחזקה, שהציבור מחויב תמיד לעמוד מפניו. וודאי שזכה דווקא במינוי או שררה, ועי"ז זכה גם בכבוד המקושר במינוי או שררה זו. וא"כ זו כוונת הגמ', דגבי שיפורא היו נוהגים להניחו אצל ראש הישיבה, ומשרת ראש הישיבה לא עברה מאב לבן בירושה, וממילא לא זכה גם הבן בכבוד זה של הנחת השופר בביתו, משום שעל כבוד גרידא לא שייך חזקה, ורק על כבוד של מינוי.

יישוב הקושיה מהירושלמי על המהראנ"ח

ולפי זה מיושב גם מה שהקשה המהר"ם ש"ק (אר"ח ע"ד) על המהראנ"ח, שהרי בירושלמי שבת הנ"ל בפתיחת דברינו, הביא מעשה נוסף שהי' בציפורי, ששתי משפחות היו שם, בולווטיא ופגניא, שהיו שואלים בשלום הנשיא בכל יום, והיו בולווטיא ראשונים בכניסה וציאיה, הלכו פגנייא ועסקו בתורה, ומשנעשו תלמידי חכמים רצו להכנס ראשונים. ושאלו את רבי שמעון בן לקיש, שאלה רבי שמעון בן לקיש לרבי יוחנן, נכנס רבי יוחנן ודרשה בבית המדרש דרבי בנאה, אפילו ממזר תלמיד חכם וכהן גדול עם הארץ, ממזר תלמיד חכם קודם. ואיך כתב המהראנ"ח שאין משנים מהחזקה אפילו מעם הארץ לתלמיד חכם. ולדברינו נראה, שכיון ששמעם מהירושלמי, שהי' בכך סדר ידוע

בכניסה לבית הנשיא, ומי שהי' גדול יותר נכנס קודם, ולכך הי' בזה משום מינוי ושררה, מינוי של חשיבות וגדלות, ושייך בזה חזקה. אבל אם באו ת"ח גדולים מהם מחוייבים המחזיקים בכבוד זה לחלוק כבוד לגדולים מהם. וזה שייך רק גבי כבוד, אבל לא במצוה, דשום בן ישראל אינו מחויב למסור מצותו לגדול הימנו, שהרי לכל ישראל יש חלק שווה במצוות, וזה ברור ופשוט.

יישוב הקושיה שהזקת הקרשים אין עמה טענה

ומעתה תתיישב גם הקושיה שהקשה במהר"ם ש"ק שם, לפי דברי הדרכי משה בחו"מ הנ"ל, דבעינן חזקה שיש עמה טענה, היינו שמחלו או נתנו לו, מה טענה היתה לקרשי המשכן שבמדרש וירושלמי הנ"ל, או בטלית שהזכיר המג"א (ה, ו), שאסור לשנות מצד עליון לתחתון. שהרי ביארנו למעלה "חזקה שיש עמה טענה", וגבי חזקה במצוות אין הפירוש שצריך לטעון טענה מיוחדת להנמקת החזקה שהחזיקו במצוה זו, אלא החזקה עצמה היא הטענה, היינו שהוא טוען שהציבור החזיקוהו בכוונה ומדעת ולא שהחזיק באקראי בעלמא, כמו שמפרש בתומים (הנ"ל) בדעת הד"מ, שסובר דבעינן חזקה שיש עמה טענה, היינו שהטענה של המחזיק היא, שיש כאן חזקה מכוונת מצדו ומצד הצבור ולא חזקה של מקרה, וא"כ שייך זה רק בחזקות של מצוות שאפשר שבדרך מקרה עשה מצוה אחת כמה פעמים, והצבור לא הקפיד עליו והניחו לו להמשיך מעשה מצותו מבלי שנתכוונו להחזיקו בה. - ולפי"ז גבי קרש לא בעינן טענה כלל, שהרי בתחילה הניחו את הקרש בצפון או בדרום שיהא מונח שם תמיד, ובתחלתו יחדו לקרש זה מקומו הקבוע. ולא שייך לומר שבא בדרך מקרה. וכן מפורש בירושלמי שבת (פ"ב ה"א): וחש לומר שמא יחליף, א"ר אחא לוכסן הי' כתוב עליהן. ויחליף, א"ר אימי, והקמות את המשכן כמשפטו, וכי יש משפט לעצים, אלא אי זהו קרש שזכה להינתן בצפון ינתן בצפון, בדרום ינתן בדרום.

שני ענייני טענה בחזקה

וכתב השרידי אש לתמוה על המהר"ם ש"ק, שכפי הנראה סבר דמה שאמרו במצוה דבעינן חזקה שיש עמה טענה דומה למה שאמרו בבבא בתרא (מא, א), כל חזקה שאין עמה טענה אינה חזקה, - דהתם החזקה משמשת רק כהוכחה שטענתו היא טענת אמת, ולכן צריך לטעון שמכרת או שנתת לי, אבל במצוה הטענה היא החזקה עצמה, אלא שצריך לברר שלא הי' במקרה.

החלפת מקום הקרש נחשבת בזיון

עוד כתב השרידי אש, דנראה דגבי קרש יש משום בזיון קודש, ואף שבש"ת בניין שלמה (ח"ב אר"ח ח) הנ"ל, תמה איזה הורדה יש בין צד זה לאחר. וכן תמה בזיון ירושלים על הירושלמי שם. מ"מ נראה שטעם הירושלמי משום דגבי דברים שבקדושה מותר לשנותם רק לקדושה חמורה, אבל לא לקדושה כיוצא בה, כמבואר באו"ח (קנ"ג), ומג"א (שם ד) בשם הר"ן. ועיין במג"א (ה, ח), בשם הש"ה, שנהגו לעשות עטרה ממשי לסימן שאותן ציצית יהי' לעולם לפניו משום קרש שזכה להינתן בצפון. משמע שיש כאן משום בזוי מצוה אם משנה סדר הטלית ולבישתו. ומה שהביאו בירושלמי ראי' מסדר הנחת הקרשים במשכן לכניסת המשפחות לבית הנשיא, אפשר לומר שהביאו ראי' ששינוי סדר הוא בזיון, וכשם שהקפידו בקרשים שלא לשנות סדר הנחתם משום בזיון קודש כן אסור לגרום בזיון למשפחות מיוחדות, שהורגלו בכניסה ראשונה, ע"י שינוי סדר כניסתם.

בעל קורא בחינם או בשכר

ונבוא עתה לנידון שאלתנו בהחזק לקרוא את המגילה, הנה הכנסת הגדולה (אר"ח ס"ט) כתב דלא אמרו שאין משנים מקום העירוב מפני דרכי שלום, אלא כשאין שם דררא דממונא. כלומר, שהזוכה בעירוב אין לו הנאה אלא המצוה. אבל אם יש לו הנאת ממון יכול הנותן לומר, עד עכשיו רצייתי להטיל מלאי לתוך כיסך, מכאן ואילך אני רוצה להטיל המלאי הזה בכיס של אחרים. דמי שנותן המתנה או הפרס רוצה שיזכה

בענין שיהי' דבר שראוי לחול עליו כוח החזקה, היינו דבר שאפשר או שדרכו למוכרו או להקנותו. וגם צריך שיחזיקוהו הציבור בה, ולא שנתהווה בדרך מקרה, שהחזיק והצבור לא נתכוון להחזיקו.

הבדל בין עברו ונתנו לאחר בעירוב או בגלילה

ולפי"ז מיישב השרידי אש, מדוע אם עברו ונתנו העירוב בבית אחר אין מוציאין ממנו, כמ"ש המג"א (שסו, ח), שגם במציאת חרש שוטה וקטן שהיא מדרכי שלום הדין כן, שאין מוציאין מיד התופס, כיון דהוא רק מצד דרכי שלום. וה"ה שתיקנו לא לשנות, ובדיעבד אם נתנו בבית אחר שייך גם על השני הדין של דרכי שלום. משא"כ בגלילה, שהחזיק במצות גלילה וזכה מצד הדין, בשביל שאנו אומרים שהצבור נתנו לו במתנה, ולהכי גם בדיעבד שנתנו לאחר חוזר הראשון לחזקתו, לפי שקנינו במצוה הוא קנין גמור ולא מפני דרכי שלום. וכמו כן במינוי הציבור רב, שזכה במינוי זה מצד חזקה, ולא מפני דרכי שלום, גם מקקצת האנשים אינם יכולים לבטל הימנו מינוי זה, שגם הם מחוייבים בכבודו לפי שהוא מנוי גם עליהם.

מסקנת הדברים לעניין בעל קורא

ולדברינו, מי שהוחזק להוציא את הציבור בקריאת המגילה, אם הוא קורא בחינם, הרי הוחזק משום דרכי שלום ואי אפשר להעבירו. ואם נטל שכר מיחיד, פשוט שיכול להעבירו, כמו שניתן להעביר כל פועל. אבל אם הציבור שילמו שכרו, ואנו יודעים שרצו שיתמיד בקריאה זו, הרי הוא כשוחט הממונה, שאי אפשר להעבירו אם לא נמצא בו פסול.

שמעון בזמן זה וראובן בזמן זה, עכ"ל. והחת"ס ז"ל בחידושו (גיטין ס, ב) הביאו וכתב שהיא סברא נכונה, אלא שהקשה שלעיל מיניה כתב הכנסת הגדולה בשוחט הממונה, שאין לסלקו בלא נמצא עליו פסול. ובשרידי אש (שם יח) הקשה דמה נפקא מיניה אם ההנאה מצד שכר נותן העירוב, או מצד עצמו. סוף סוף יכול הנותן לומר, עד עכשיו גרמתי לך הנאה זו ומכאן ואילך רוצה אני לגרום הנאה זו לאחר.

הבדל בין נוטל שכר מציבור או מיחיד

וביאר בשרידי אש ע"פ דברי הרשב"א (ש"ת א, ש) הובא במגן אברהם (לג, ג) שאין מסלקין שליח ציבור, ומשמע שאפילו ש"ץ בשכר. וצריך לבאר שאף שצדק הכנסת הגדולה שביחיד אין לכופו שיתן תמיד, בגלל שנתן זמן ידוע. דיכול לומר, אתמול רצייתי ליתן לך והיום אני רוצה באחר. מ"מ בצבור, תקנו חכמים מפני דרכי שלום, שתועיל החזקה, כדי שלא תתרבה מחלוקת בישראל. וכל דין חזקה, בהחזיק בתפקיד זמן ידוע ואנו יודעים שרצו הציבור שיתמיד בזה, הוא רק בדברים שבין יחיד לצבור מפני דרכי שלום, אבל בין יחיד ליחיד לא, שאפילו אם אנו יודעים שרצה לתת לחבירו למשך זמן ידוע, מ"מ יכול לחזור בו, כמו בפועלים. - ולפי חילוק זה, מאמר המשנה (גיטין ט, א) מפני דרכי שלום גבי עירוב, דומה ממש לנאמר שם דרכי שלום גבי מצודת חי' ועופות וכו', שחז"ל עשו תקנה משום דרכי שלום. וכן גבי חזקה, תקנו חז"ל שחזקה מועילה כמו קנין. ונמצא שכוח החזקה כמו קנין, הוא מתקנת חז"ל משום דרכי שלום, אבל רק

זינו ההיכל - פקודת משה
ממרן רבינו הגה"צ גאב"ד נוה אחיעזר זצ"ל

בשמחה, כי ע"י שבנ"י קבלו את התורה מרצון והכוונה לקיימה לשמה לעולמים, ואז התורה היא קבועה אצלנו ואין לנו שום טענת מודעה, וע"כ יש מקום לשמחה כמו בחתונה שאז נעשה קשר של קיימא והשמחה גדולה, וזה ג"כ מה שרמזו חז"ל הרוצה שיתקיימו נכסיו יטע בהן אדר, כי ע"י שמקבל התורה לשמה הוא בטוח שתשמור עלינו בבחינת תורה בין בעידנא דעסיק בה ובין בעידנא דלא עסיק בה אגיני ומצלי, ועי"ז יתקיימו נכסיו לעולמים, ודו"ק. ויש להוסיף עוד עפ"י הידוע מדברי החי' הרי"ם שאדר הוא מלשון דירה, אדור בקרבכם, שזה מורה על קביעות, ודו"ק.

וזה ג"כ הכוונה בדברי התנא דבי אליהו, בשעה שקבלו ישראל עול מלכות שמים בשמחה ואמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע, שעל ידי זה הבטיחו את עצמם להיות בקשר של קיימא עם הקב"ה כנ"ל, מיד אמר הקב"ה למשה שיאמר לישראל שיעשו לו משכן שנא' דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם, ורמזו את ענין זה דוקא על ויקחו לי לשמי כפירש"י, תרומה תורה מ' כנ"ל, כי עי"ז אומר הקב"ה לפרוש הימנה איני יכול לכן עשו לי קיטון קטן כבמדרש, ודו"ק.

ויקחו לי תרומה וגו'. ונתנא דבי אליהו (פ"י) כיון שקבלו ישראל עול מלכות שמים בשמחה ואמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע, מיד אמר הקב"ה למשה שיאמר לישראל שיעשו לו משכן, שנאמר דבר אל בני ויקחו לי תרומה וגו', ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם. **בבעל הטורים** תרומה תורה מ', עיי"ש. ויש לפרש בס"ד על פי מה שכתב קדו"ז **במדרש אהרן**, להסביר הענין של המצוה לשמח חתן, שהוא לעורר את האדם לתורה לשמה, כי כמו שיש הבדל בין קשר אירוסין לקשר של נשואין, שבאירוסין אין זה עדיין קשר של קיימא ויכול להתנתק, ולכן גם השמחה אינה בשלימות עדיין, אבל ע"י הנשואין הופך הקשר להיות של קיימא, ולכן גם אם יש באמצע הפסקה בחיבור אין זה ניתוק, ולכן השמחה היא בשלימות. כך גם בלומד תורה, אם הוא לומד תורה לשמה זה קשר תמידי בין התורה ובין לומדה, ולכן התורה מגינה ומצלת אותו מן החטא והפרענות בין בעידנא דעסוק בה ובין דלא עסוק בה. אבל תורה שלא לשמה אין לה הכח להבטיח שהקשר יהי' של קיימא, ולכן גם השמחה אינה בשלימות ואינה מגינה ומצלת רק בעידנא דעסוק בה, אבל בזמן שאינו עוסק בה הוא מתנתק מן התורה, עיי"ש, וביארנו בזה בס"ד במקום אחר דברי המדרש בפרשתן שדורש הפסוק תורה צוה לנו משה מורשה.

ובזה אפשר לתת טעם מדוע אנו קורין בתורה פרשת תרומה בכל שנה בימים הראשונים של חודש אדר. וידוע מהגמ' משנכנס אדר מרבנים בשמחה. והקשר של אדר עם הקריאה בתורה בפרשת הקמת המשכן ומצות ועשו לי מקדש, דהנה איתא בסה"ק דאד"ר ר"ת ראש דברך אמת. והרמז בזה על הא דארוז"ל הדר קבלוה בימי אחשוורוש, שמגודל הנס וחביבותי' קבלו את התורה ברצון ובשמחה, ועל כרחך רמזו בר"ת חודש זה התחלת התורה שבכתב בא' של אנכי, התחלת המשנה מ' מאימתי, והתחלת הגמ' ת' תנא אהיכא קאי, וזה ראש דברך, ראש חלקי התורה שקבלנו בחדש אדר אמ"ת הם אותיות אמת, עכדפח"ח. וזה הענין של משנכנס אדר מרבין

פתרון חידת הדף היומי (62)

בפרשת השבוע "נפש תחת נפש" (כא, כג) ובגמ' הוא טבוע בארמית כמבואר (קכט, א) רב אמר בשר, נפשא חלף נפשא כו'. וכן תרגם אונקלוס עיי"ש.

פתרון החידה לפ' משפטים-שקלים = "אם עבד יגח וגו' כסף שלשים שקלים יתן וגו'" (כא, לב).

לאחר [ל] תיבת "שלשים" בקריאת הפרשה השבוע, מופיע "שקלים". שזה גם פרשת השבוע (שבת שקלים). ולמספר של "שקלים" בנימ', יש לו יתרון של אחד על תיבת "משפטים" [שקלים עולה 480 - משפטים עולה 479].

© כל הזכויות שמורות למחבר